

Afdæk situationen -når der foregår mobning eller lignende

Hvis I konstaterer, at der foregår mobning eller lignende i en elevgruppe, skal I indenfor 10 arbejdsdage lave en handlingsplan. For at handlingsplanen skal være effektiv, er det vigtigt, at I grundigt afdækker hvad der foregår mellem eleverne og hvorfor problemerne er opstået.

Dette værktøj kan bruges til at lave denne afdækning i løbet af de 10 dage, og dermed give et godt vidensgrundlag til at udarbejde en effektiv handlingsplan. Hvis I ikke bliver færdig med afdækningen inden handlingsplanen skal være færdig, så skal I sætte indsatser i gang for de problemer, I kender, og lade videre afdækning indgå som et punkt i handlingsplanen. Dette er ofte nødvendigt, da en grundig afdækning typisk tager mere end de 10 dage.

Selv om I afsætter tid til mere afdækning er det også vigtigt, at I samtidig gør noget for at gribe ind i situationen, så de elever, der har det svært, ikke skal vente på den perfekte afdækning inden de får hjælp.

Hvorfor er det vigtigt?

Kort sagt: Fordi I kun ser en lille del af det, der foregår. Afdækningen er en vigtig del af arbejdet med at standse mobning og ændre den svære gruppedynamik. En god afdækning vil give jer vigtig viden om det sociale samspil mellem eleverne, og årsagen til, at problemerne er opstået. Når I har den viden, vil I blive i stand til at finde de rigtige indsatser. Hvis man ikke ved hvad, der ligger bag, kan man hurtigt komme til at behandle symptomerne snarere end den kultur, der er årsagen til, at problemerne er opstået.

Det er vigtigt, at I som skole ikke hurtigt konkluderer noget bestemt, men er nysgerrig på hvad, afdækningen viser. Hvis I låser jer fast på noget inden I har undersøgt situationen i dybden, kan I komme til at vælge indsatser, der ikke hjælper.

For at være sikre på, at I kommer hele vejen rundt, skal I ikke kun lave en afdækning af de elever, der helt tydeligt er en del af problematikken, som f.eks. dem der mobber eller dem der bliver mobbet. Alle elever er en del af en større dynamik, og fordi man som voksen kun ser et lille udpluk af alt det, der foregår mellem eleverne, er man nødt til at undersøge bredt; både i forhold til hvad der foregår og i forhold til hvem, der har hvilke roller og positioner.

DCUM anbefaler derfor, at I undersøger bredt når I laver afdækningen og kig-ger på situationen fra forskellige vinkler. Mobning er et komplekst fænomen, og en god løsning kræver at man ved, hvad der foregår!

Denne vejledning beskriver forskellige punkter, som DCUM anbefaler at I kommer omkring i afdækningen.

- Indledende overvejelser om situationen
- Samtaler med både elever og forældre
- Observationer af elevernes sociale sammenspil

Indledende overvejelser

Beskriv det I allerede ved om situationen, baseret på de henvendelser I har fået, de dokumenter I allerede har (f.eks. trivselsmålingen, undervisningsmiljøvurdering, notater fra møder etc.) og de samtaler, I har haft som gjorde at I konstaterede, at det er tale om mobning eller lignende.

NB! Ved overskydende tekst i feltet vil du kunne scrolle i teksten, men kun den synlige del vil komme med i evt print.

Hvordan vil I afdække situationen?

Beskriv jeres plan for afdækningen. Hvordan vil I afdække? Hvem vil gøre det? Hvordan er tidsplanen for afdækningen? Hvem er ansvarlig for, at afdækningen bliver gennemført?

NB! Ved overskydende tekst i feltet vil du kunne scrolle i teksten, men kun den synlige del vil komme med i evt print.

Samtaler

Individuelle samtaler med eleverne

For at forstå hvad, der foregår mellem eleverne, er det vigtigt at tale med dem enkeltvis. De vil hver især have forskellige perspektiver på klassens situation, og de individuelle samtaler kan derfor give et bedre helhedsbillede af hvad, der foregår i gruppen og hvordan eleverne ser det sociale samspil. Samtalerne kan bruges til at finde svar på disse spørgsmål:

- ▶ **Hvordan kommer problemerne til udtryk?**
Hvad handler det om?
- ▶ **Hvilke dynamikker er der i klassen som gør, at problemerne opstår?**
- ▶ **Hvordan opleves problemerne for den enkelte?**
- ▶ **Hvordan påvirkes fællesskabet af denne dynamik?**
- ▶ **Hvordan kan problemerne løses?**

Forudsætningen for den gode samtale er at den voksne formår at skabe tillid, så eleverne trygt kan tale om noget så sårbart som samspelet i klasse. Nogle elever vil være optaget af at sige det den voksne gerne vil høre. Det er derfor vigtigt, at man tager sig god tid, er opmærksom på magtbalancen i samtalen og sørger for at være respektfuld, lyttende og nysgerrig på det, eleven fortæller.

Eleverne skal kunne være trygge ved at det, de fortæller, ikke bliver fortalt videre til andre og de bør kende samtalerens formål inden I starter.

Forslag til spørgsmål i de individuelle samtaler:

Kan du lide at gå i skole? Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvordan er det at gå i din klasse?

Hvem er du mest sammen med i skolen?

Hvem er du mest sammen med i fritiden?

Opstår der nogle gange svære situationer i klassen? (F.eks. frikvartererne, i gruppearbejde, i timerne, på de digitale medier?)

Hvad tror du kan ligge bag det, der sker?

Hvordan har du det når det sker?

Føler du, at der er noget særligt man skal gøre eller være for at passe ind i klassen?

Er der noget andet du synes vi skal vide?

Hvad synes du skal ske nu?

Gruppesamtaler med eleverne

Når man vil afdække hvad en presset gruppedynamik i en klasse handler om, kan en snak med hele klassen eller en mindre gruppe samlet være nyttigt. En sådan gruppesamtale kan give et billede af nogle af de dynamikker, der er mellem eleverne, særlig hvis man, i tillæg til at lytte til hvad eleverne fortæller, også er opmærksom på blikke, kropssprog etc. Måske er der nogle grupperinger, der bliver tydelige. Måske opdager man, at der er bestemte elever, der sætter dagsordenen, mens andre ikke blive hørt. Eller måske opdager man, at der faktisk er stor vilje til at ændre noget, og at eleverne har brug for hjælp fra de voksne til det.

Men der er god grund til at være forsigtig og overveje grundigt om gruppesamtaler er egnet til den gruppens situation - gruppesnakke kan nemlig forværre dynamikken mellem eleverne. De kan komme til at forstærke de eksisterende hierarkier og usunde dynamikker, og selv om de voksne er opmærksomme, er det ikke sikkert, at de fanger alt det, der sker mellem eleverne i samtalen. Når man taler om problemer i en gruppe, er der altid magt og positioner på spil, og det som kan lyde uskyldigt for de voksne, kan have en helt anden virkning på elever, som er i periferien af klassens fællesskab. Derfor bør man overveje nøje hvordan den klasse man arbejder med, vil reagere på det.

I sager hvor der er børn, der er særligt udsatte, bør man undgå at tage fælles snakke om situationen – det er for udfordrende at gennemføre på en god måde uden at skubbe til de processer, der foregår mellem eleverne, og det kan være svært for eleverne at være med til. Ikke bare kan det være skadeligt for antimobbearbejdet at gøre det, men det kan også gøre, at I ikke får det indblik, I har brug for.

I klasser, hvor der ikke foregår decideret mobning af bestemte elever, kan gruppesamtaler bidrage med god viden om det, der foregår i elevgruppen. Hvorvidt det skal gøres eller ikke, vil altid kræve en faglig vurdering. Hvis man vurderer, at situationen i klassen er sådan, at gruppesamtaler vil være gavnligt, bør spørgsmålene der stilles, være åbne og undersøgende. Man bør være opmærksom på eventuelle grupperinger og elever, der er mindre trygge end andre i fællesskabet.

Vigtige opmærksomhedspunkter hvis man vælger at gennemføre gruppesamtaler:

- ▶ **Hold fokus på kulturen i klassen og ikke på enkeltelever**
- ▶ **Drej samtalen i en anden retning, hvis der opstår noget som er med til at forstærke de dårlige mønstre i gruppen (f.eks. at elever bliver udstillet, grinet af eller ikke taget alvorligt)**
- ▶ **Eleverne, som selv er en del af den problematiske kultur, kan ikke definere løsningen på problemet – det er de voksnes ansvar!**

Forslag til spørgsmål i gruppesamtalerne:

Hvordan vil I beskrive jeres klasse?

Hvornår opstår de svære situationer i klassen?

Hvad handler de typisk om?

Hvordan får I det når det sker?

Hvis I skulle ændre på noget af det, der foregår imellem jer, hvad skulle det være?

Forældrenes perspektiv

Forældrene er en vigtig ressource både når det gælder at skabe et godt miljø i klassen og når man ønsker at forstå hvorfor der er problemer. De ser ikke det samme som skolens medarbejdere, men de kan bidrage med vigtig viden om det enkelte barns perspektiv. Nogle børn har en facade overfor de voksne i skolen, og kan have svært ved at åbne op om det som er svært, mens de fortæller om det der hjemme. Der er også børn, der reagerer på problemer med klassekammeraterne når de er derhjemme, uden at skolen opdager at noget er galt.

Inviter derfor alle forældre i klassen til at komme med deres perspektiv, så I kan blive klogere på, hvad gruppedynamikken handler om og hvordan I bedst muligt kan støtte eleverne sammen med forældrene.

Mundtlig dialog kan noget andet end kommunikation på skrift, så med forældre til børn, der har det svært, anbefaler vi samtaler. Når man skal nå at indhente perspektiver fra alle forældre i en klasse, kan det dog være svært at nå at tale med alle, og så er skriftlige spørgsmål en mulighed. Den konkrete form vil derfor afhænge af situationen og kan også afhænge af stemningen i forældregruppen.

Hvis I vælger at inddrage forældrene skriftligt, så sørg for at formulere mailen på en måde, som gør at flest muligt vil svare.

Spørgsmål til forældrene:

Har I oplevelser med jeres barn hjemme eller i skolen, som I synes vi skal kende til?

Er der noget, I synes vi skal, vide om hvad, der foregår i klassen?

Kan I fortælle om jeres barns relationer til de forskellige klassekammerater?

Er jeres barn bange for at falde udenfor fællesskabet?

Har klassen haft udskiftning af lærere, pædagoger eller elever, som har gjort noget svært for jeres barn?

Er der særlige situationer som jeres barn synes er svære?

Er der noget særligt man skal gøre eller være for at passe ind i klassens fællesskab?

Føler I, at I er klædt på til at hjælpe jeres barn med de ting han/hun oplever i skolen?

Hvordan kan I som forældre bidrage til at styrke relationerne i klassen/gruppen?

Klassens trivsel er også et vigtigt tema til forældremøder, og hvis I taler om problemer med mobning eller lignende, så sørg for, at der ikke bliver fokus på at placere skyld, hverken hos elever eller forældre. Mange forældre vil typisk være opvokset i en tid, hvor mobning og konflikter blev set på som noget der udspringer af dårlig opdragelse, og snakken med forældrene kan derfor være en god mulighed til at tale om hvordan svære gruppedynamikker kan opstå.

Hovedfokus bør være på at finde frem til løsninger, som kan gavne hele klassen. Vær også obs på, at ikke alt er muligt at tale om i plenum – det vil også være nødvendigt at inddrage forældrene enkeltvis.

Observationer

Systematiske observationer af elevgruppen kan give et andet og mere detaljeret billede af det, der foregår, end den almindelige interaktion, man som lærer har med eleverne. Observation bør udføres af en lærer, pædagog eller ressourceperson, som har tid og mulighed for at observere dem, uden at det forstyrrer elevernes almindelige samspil. I observationerne er det vigtigt at være objektiv, nøgtern og beskrivende, så man ikke f.eks. kommer til at tillægge bestemte elever dårlige intentioner. Gode observationer er tidskrævende, så gør det kun, hvis I har tid og ressourcer til det.

En vellykket observation er ikke bare en opremsning af hvad eleverne gør, men fokuserer på det, der foregår imellem dem. Kropssprog, mimik, sprog, grupperinger etc. kan give værdifuld information om deres samspil. Er der elever, der bliver holdt udenfor? Er der bestemte adgangsbilletter til fællesskabet (i form af f.eks. tøj, interesser eller vaner) som gør at ikke alle er med? Er eleverne usikre på hinanden?

Vi anbefaler at I tænker over følgende emner i observationerne:

- ▶ **Interaktion mellem individ og gruppe** –hav fokus på interaktionen mellem de forskellige elever i gruppen. Husk, at alle elever kan være relevante at fokusere på - både dem, der har en synlig problematisk adfærd og dem, der kan være mere tilbagetrukne i bestemte situationer. Det, der foregår mellem eleverne, handler typisk i højere grad om gruppedynamikker end om særlige træk ved enkeltelever.
- ▶ **Relationer og samspil i gruppen** – hav fokus på hvordan eleverne grupperer sig, hvilke roller de har i fællesskabet og hvilke aktiviteter de samles omkring. Er der en magtbalance i fællesskabet? Er grupperne fastlåste? Hvad skal der til for at få adgang til de forskellige grupper i fællesskabet?
- ▶ **Fællesskabets tolerance** - tolerancen indadtil i gruppen. Er der et utrygt miljø, hvor der er en lav tolerancetærskel overfor forskelligheder? Har eleverne klare forventninger til hinanden om, hvordan man bør være, opføre sig, klæde sig e.l. for at blive accepteret af de andre?
- ▶ **Skjult kommunikation** – hav fokus på hvordan eleverne kommunikerer, og hav også fokus på den skjulte kommunikation. Skjult kommunikation kan foregå gennem kropssprog (f.eks. ved at man med små bevægelser viser, at man tager afstand fra andre), ansigtsudtryk (f.eks. at man himler med øjnene, sender hinanden blikke e.l.) eller gennem sprog (f.eks. ved at man bruger en ironisk undertone, og dermed kommunikerer dobbelt).

Som fagperson er det vigtigt at være bevidst om, hvilken betydning ens egen position har for observationen. Det kan være, at eleverne agerer på en særlig måde fordi du er der, og at der derfor er brug for mere tid til observationerne, så de vænner sig til, at du er der.

I tillæg til de sammenhænge, hvor man ved, at gruppen er udfordret, er det relevant at se på, hvordan gruppen interagerer i forskellige andre sammenhænge (f.eks. i frikvarter, i undervisning, i de faste rutiner, i overgange mellem aktiviteter) og på forskellige steder. Der kan være både steder og tidspunkter, som opleves som utrygge af elever, fordi der f.eks. ikke er voksne til stede (f.eks. om der er særlige områder, der opleves som utrygge af elever, fordi det er udenfor de voksnes åsyn).

Klassens lærer kan ikke selv observere sin egen undervisning, men kan lade sig inspirere af observationstanken i den praksis han eller hun står i hver dag.

Observationsskema

Tid og sted	Personer og situation	Hvad lagde vi mærke til?	Refleksioner
	<ul style="list-style-type: none"> • Hvem var tilstede? • Hvilken situation var det? 	<ul style="list-style-type: none"> • Hvordan behandlede eleverne hinanden? • Blev nogen holdt udenfor? • Blev nogen ikke hørt og set af de andre? • Hvilke roller havde eleverne? • Hvordan var deres kropssprog og tone? 	<ul style="list-style-type: none"> • Hvilke gruppedynamikker kan vi udlede af det vi observerede?

NB! Ved overskydende tekst i et felt vil du kunne scrolle i teksten, men kun den synlige del vil komme med i evt print.

Efter afdækning

I tillæg til observationer, samtaler og eventuel skriftlig afdækning bør man løbende drøfte elevernes samspil med de kollegaer, der underviser dem, og andet relevant personale, f.eks. fra SFO eller ungdomsklubben.

Udover den afdækning som er beskrevet her, er det en forudsætning for undersøgelsen, at man som fagpersoner reflekterer over egen praksis sammen med teamet omkring klassen. F.eks.: Giver vi alle elever lige muligheder ift. at udvikle sig i læringsrummet? Hvordan taler vi om eleverne? Hvordan er tonefaldet over for bestemte elever? Skælder vi meget ud? Hvilken attitude har vi over for enkelte elever? Det væsentlige er, at man som fagperson er bevidst om ens egen rolle i samspil med den konkrete klasse. Som fagperson er man selv en del af systemet, og det har stor betydning, hvordan man agerer sammen med eleverne.

De rammer og vilkår, man har sat, kan påvirke eleverne i en sådan grad, at det skaber grobund for mobning eller lignende. Hvis det er tilfældet, ville en indsats omkring de voksne omkring eleverne være nødvendigt i handlingsplanen.

Det videre arbejde

På baggrund af afdækningen skal skolen vurdere hvilke overordnede temaer de svære gruppedynamikker handler om og hvilke indsatser der skal igangsættes for at komme problemerne til livs.

Temaerne vil være de overskrifter I kan sætte på ud fra det I har fundet, f.eks. frygt for at blive holdt udenfor, usunde hierarkier eller lav tolerance for forskellighed. Indsatserne vil være helt konkrete tiltag, der kan løse problemerne, og som passer til den elevgruppe man arbejder med.

Vi anbefaler, at I bruger **DCUMs handlingsplansværktøj** til at udarbejde handlingsplanen.

En mobbehistorie fra 3.B

3. B er præget af uro. Særligt en dreng, Malthe, havner ofte i konflikter med de andre, og på det seneste er der flere elever, der har sagt, at Malthe tit slår, skubber og råber ad andre elever. Forældregruppen er bekymret, og Malthe får et stempel som en, der mobber. Flere af dem henvender sig til skolen for at få dem til at standse Malthe i at mobbe.

Først tænker skolen ikke, at der foregår udelukkelse i klassen. Alle elever er med i de fælles lege og det ser ikke ud til at nogen går rundt alene. Men pga. henvendelserne fra forældrene laver skolelederen en kort undersøgelse af alt det, de allerede har tilgængeligt om klassen - referater fra forældremøder, mails fra forældrene og noter fra teammøderne. Han kan se, at der er et uheldigt mønster i klassen (mobning eller lignende), og skolen går i gang med en grundig afdækning. Målet med afdækningen er at finde ud af hvad problemerne handler om og årsagerne til, at de er opstået. Skolen har Lise, en dygtig AKT-lærer, som er skarp til at observere elevens sociale samspil, så hun går i gang med at observere elevgruppen.

Lise tager sig god tid og observerer over flere dage, uden at blande sig unødvendigt i børnenes leg. Hun kigger efter små ting, som kropssprog, blikke, og hvad, der typisk sker inden der opstår konflikter. Hun bider mærke i en ting: Typisk opstår konflikterne, fordi der er uenighed mellem Malthe og de andre børn om regler i en leg, Malthe bliver presset og frustreret og reagerer til sidst ved at råbe og slå. Gennem observationen opdager Lise, at børnegruppen opererer med andre regler i legen for Malthe end for andre elever. De vurderer ham strengere end andre, når det f.eks. handler om hvorvidt han var indenfor eller udenfor en streg, hvorvidt en bold ramte rigtigt eller forkert eller om han har husket at sige de rigtige ord på det rigtige tidspunkt. Lise opdager også, at flere elever sender hinanden blikke når Malthe bliver presset og at det næsten går sport i at få ham op i det røde felt.

Efter en grundig afdækning, hvor de også taler med elevgruppen og indhenter forældrenes perspektiv, konkluderer Lise og resten af teamet med, at det er klassens dynamik, der trigger konflikterne, og ikke noget Malthe gør med vilje. Han har fået rollen som klassens "tikkende bombe", som de andre griner af.

Der var, for skolen, ingen synlige tegn på, at Malthe blev holdt udenfor, men alligevel viste det sig, at Malthe var en af flere elever, der havde det svært pga. et presset miljø i klassen. Gennem Lises indsats fik skolen sat de rigtige indsatser i gang.